

# Otte druknede søfolk: Ulykken der ikke burde ske

Af Henning Bender

## HISTORIE

Ved dagry lørdag den 29. marts 1856 blev redningsstyrer Niels Kruse vækket med meldingen om en stranding lige syd for Broens Odde. Om det var en strandfoged, der bankede på hans dør, eller en af de mange, der levede af at samle herreløst strandingsgods vides ikke, men der var almindeligvis folk til stede døgnet rundt på redningsstierne i klitterne, når det som nu blæste fuld storm mod land fra nordøst.

Som aftalt og afprøvet ved forudgående redningsøvelser var både reddere og heste parate ved "strandingsvej". Redningsvognen med redningsbåd og raketudstyr trillede sydpå og nåede frem til den preussiske galease "Blücher", der befandt sig henved 100 meter fra kysten, men blev blæst stadig længere ind på revet.

## VELLYKKET RAKETKAST

Skibet, der var hjemmehørende i Greifswald sydøst for Rügen, var på vej til Danzig i Ballast.

Hvor mange der var om bord stod fra begyndelsen ikke helt klart, men øjenvidner på stranden kunne fortælle, at tre besætningsmedlemmer (styrmanden og to matroser viste det sig) allerede var druknede, da de søgte at redde sig i land med skibsjollen. Redningsholdet fra Snogebæk startede derfor straks med et vellykket raketkast, hvor raketten førte et reb ud over skibet således, at en trosse kunne trækkes ud og fæstnes et par meter oppe på masten. Det skete, men herefter var der ingen, der reagerede fra skibet hverken med signal, eller ved at benytte redningsstolen, der blev trukket ud til vraget.

Da skib og besætning således syntes fortabt i den voldsomme søgang, besluttede redningslederen, Niels Kruse, at

Da skib og besætning således syntes fortabt i den voldsomme søgang, besluttede redningslederen, Niels Kruse, at gå ud med redningsbåden selvom det viste sig umuligt at benytte årene i brændingen fra revet.

gå ud med redningsbåden, selvom det viste sig umuligt at benytte årene i brændingen fra revet. Kruse valgte derfor i stedet at trække redningsbåden ud til det strandede skib, hånd på hånd, ad trossen der var bundet til skibet. Ved at føre trossen gennem bøjer på for- og agterstavnen af redningsbåden sikrede man sig at holde kurs mod det strandede skib.

Men da man halvvejs ude havde passeret den værste brænding fra revet, tog en kraftig tværgående havstrøm i stedet over og kæntrede redningsbåden omkring den akse der skabtes af den fastgjorte trosse.

## DEN KRAFTIGE STRØM VED DUEODDE

Også i vore dage advares badende mod den kraftige strøm omkring Dueodde, og med fuld storm fra nordøst skønnes den sydgående strøm at have haft en fart på 16 knob eller 8 meter/sekundet. Det mente et øjenvidne i hvert fald, der desuden fortalte:

"Lige i et nu var bunden af redningsbåden i vejret, og

straks derpå sås tre eller fire mand, som havde fat i rebet langs kanten af båden, akkurat med hovederne oven for vandet, men så var de væk, kun én blev hængende nede i den ene ende af båden. Båden vedblev, hvor svær end søgangen var, at holde bunden i vejret, hvor det kun lykkedes en enkelt at holde fast i kølen, indtil båden efter flere forgæves forsøg blev halet ind til kysten".

Først adskillige timer senere gik det op for besætningen på "Blücher", hvad en redningsstol kunne benyttes til. Tre blev reddet i land, mens kaptajnen blev om bord, da han følte sig for gammel (han var 53 år!) og svag til at kravle op i masten til redningsstolen. I stedet blev han søndag morgen, da stormen havde lagt sig, hentet i land af en fiskerbåd fra Snogebæk. De druknede blev begravet og resterne af skibet solgt på strandauktion. Men hermed var sagen ikke slut.

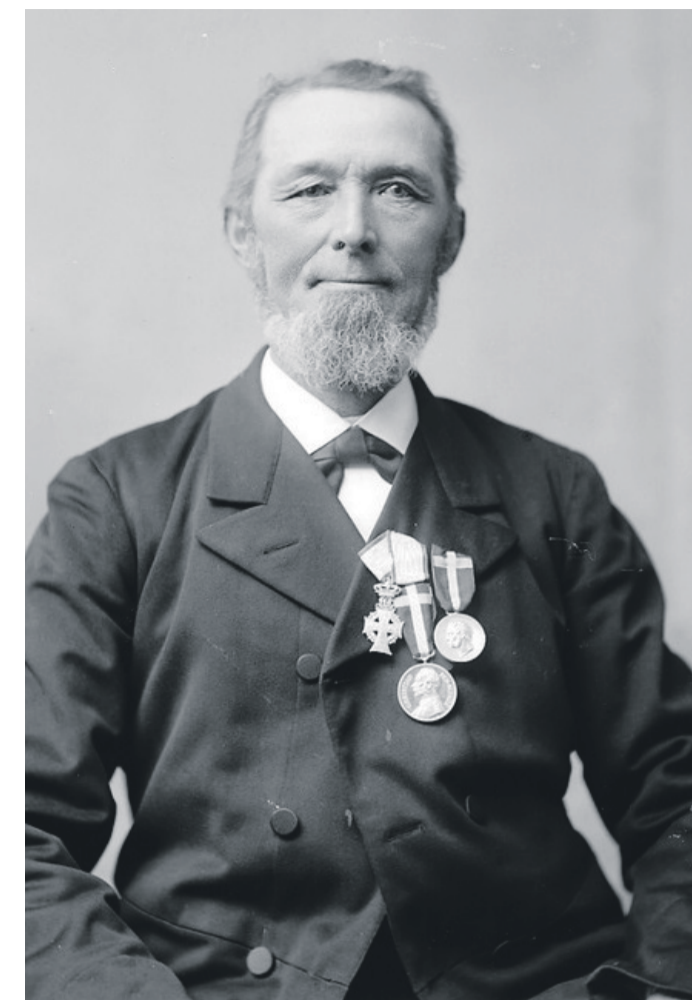
## INSTRUKSER PÅ FLERE SPROG

Som det så tydeligt viste sig i Snogebæk i marts 1856, var raketter nyttige, men kun hvis man om bord på de fremmede skibe vidste, hvad meningen var med raketter og redningsstol. Efter ulykken sendte redningsstyrelsen allerede samme år skitser og instrukser på forskellige sprog til en lang række europæiske havne om, hvordan det helt nye og ofte stadig ukendte raketudstyr fungerede.

Ved redningsaktionerne blev der desuden på enden af raketlinen – på stjertripladen af træ – fæstnet en kortfattet brugsanvisning på forskellige sprog om, hvordan trosse og liner skulle håndteres – og hvor vigtigt det var at give signal til redningsmandskabet i land, når alt var klart.

Det øvrige udstyr der var blevet benyttet til redningen havde styrelsen intet at indvende mod. Redningsbåden var i orden og vedligeholdt efter alle forskrifter, derimod var der tale om alvorlige menneskelige fejl.

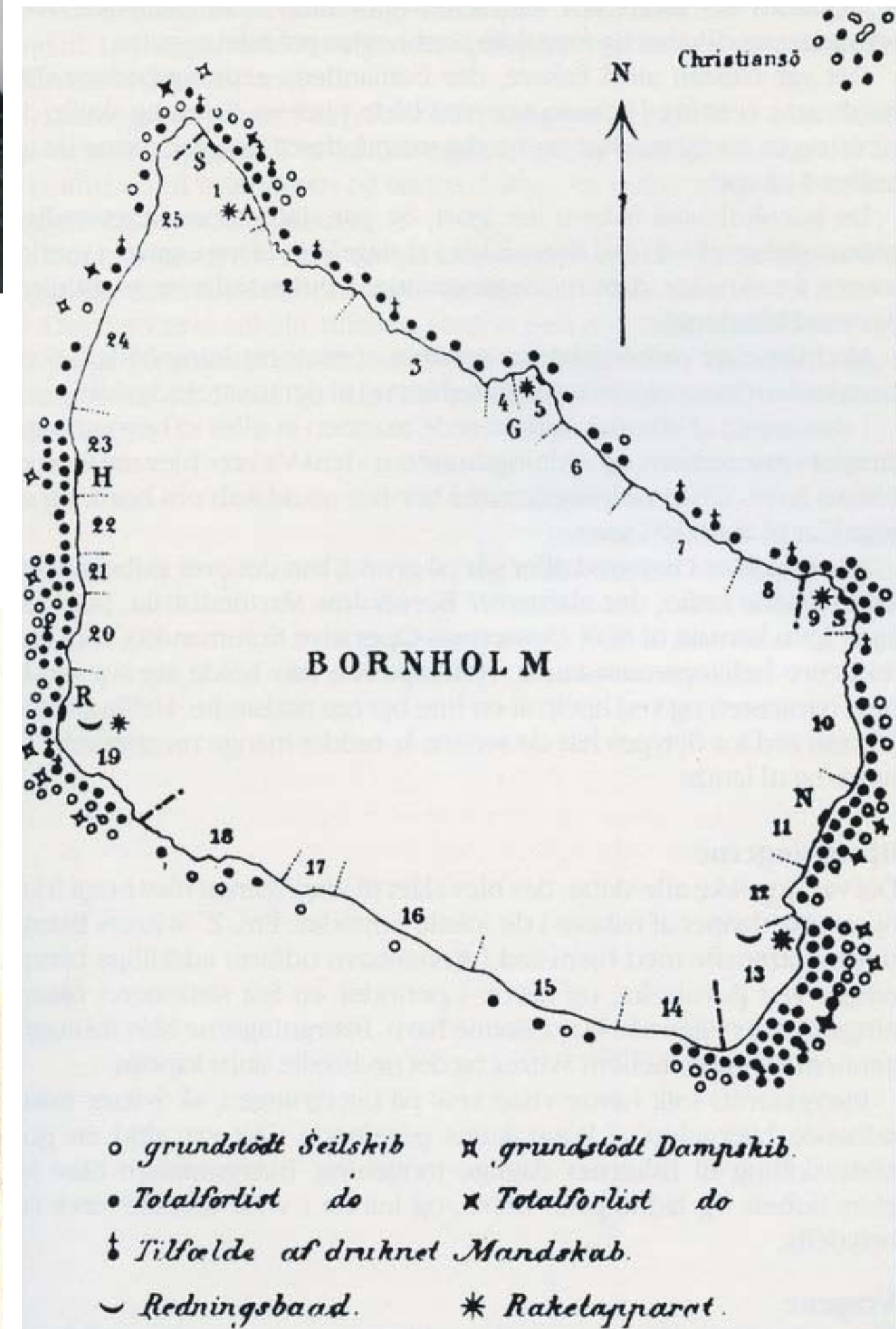
Fortsættes på side 10 ▶



Andreas Peter Kruse (1834-1910) var tredje generation af formænd og redningsledere i Snogebæk. Han efterfulgte sin far, Niels Kruse (1811-1856) der druknede under redning 29. marts 1856, der selv havde efterfulgt sin farbror Hans Kruse (1786-1842) der druknede under redning 2. november 1842. Andreas Peter Kruse er her fotograferet i 1902 og bærer stolt Dannebrogsmændenes hæderstegn fra 1888, samt medaljer for henholdsvis 25 og 40 års redningstjeneste. Kopi i Snogebæk byarkiv.



Redningsbåden ved Hammeren, Snogebæks oprindelige sandstensmole der ses på søkort fra midt i 1700-tallet. Nylig restaureret i forbindelse med byfornyelse. I baggrunden Snogebæks nuværende havn fra 1888, mens en havn fra 1869 mellem havnen og Hammeren skylledes bort af stormfloden 1872. Ukendt fotograf o. 1955, Snogebæk Byarkiv.



Grundstødninger og totalforlis langs de bornholmske kyster 1858-1877. Udfyldte prikker er totalforlis. Snogebæks direkte operationsområde var felterne 11 til 16, men indtil Snogebæks reservebåd blev flyttet til Rønne i 1862, kunne båden fra Snogebæk indkaldes til assistance over hele øen. Fra redningsvæsenets 20-års rapport 1878.

## HENNING BENDER

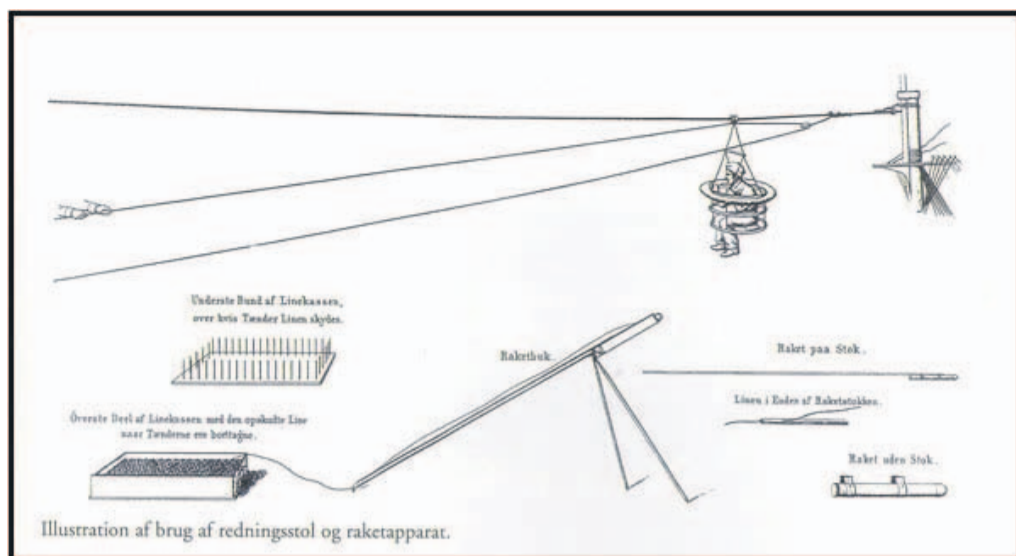
- Mag.art. i historie fra Københavns Universitet, Historisk Institut (Saxo-institutet) januar 1972
- Har været Stadsarkivar og leder af Det Danske Udvandrerarkiv. Var i to år direktør ved Center for Regional- og Turismedforskning, Bornholm
- I dag bestyrelsesmedlem i Historisk Samfund Bornholm og Snogebæk Borgerforening, Folkets Hus.

Henning Bender afholder foredrag og skriver om dansk oversøisk udvandring og om svensk indvandring til Danmark. [www.henningbender.dk](http://www.henningbender.dk)

Redningsbåden for fuld udrykning trukket af et firspand heste tæt på redningshuset i Snogebæk o. 1910-1920. Formentlig under øvelse. Ukendt fotograf, foto i Snogebæk Byarkiv.



# Otte druknede søfolk: Ulykken der ikke burde ske



Instruktion i brug af Raketudstyr fra Indenrigsministeriet 1857.



Redningsstol



Raketline

Kritikken fra myndighederne var således meget hård. Beslutningen om at gå ud med redningsbåden under de givne forhold var helt forkert og imod enhver instruks – og hvad værre var, den var udført "u-sømandsagtig".

## HÅRD KRITIK

Kritikken fra myndighederne var således meget hård. Beslutningen om at gå ud med redningsbåden under de givne forhold var helt forkert og imod enhver instruks – og hvad værre var, den var udført "u-sømandsagtig".

Værst var det dog, at der i den kæntrede redningsbåd fra

Snogebæk blev fundet 10 sæt urørte og aldrig tidligere benyttede korkbælter, samt at det gentog sig senere på året ved ulykken i Blokhus.

Redningsmændene undlod bevidst at bruge, hvad de kaldte "druknebælter", som de mente, hæmmede dem i deres arbejde med at ro båden og hive søfolk op af vandet. Faldt de selv i vandet hjalp redningsbælterne heller ikke. Enten hang de for lavt, så man druknede med hovedet nedad eller for højt, så bølgerne skyllede over hovedet - overskyllet. At man burde lære at svømme lå den tids fiskere, redningsfolk og søfolk fjernt. Havet var noget man sejlede på, ikke badede eller svømmede i.

Men redningsstyrelsen stod fast, havde rederne ikke bæltter på, ville der fremover hverken blive tale om dagsløn eller om ulykken var ude, årspensioner til enker og børn.

## ERSTATNINGER

Kæntringsulykkerne i Snogebæk og Blokhus medførte, at der ved revision af redningsloven i marts 1857 blev vedtaget en enkepensionsordning, af en størrelse som svarede til, den der allerede var blevet udbetalt til de fem enker og 13 børn i Snogebæk. 100 rd. årligt til bådformandens enke, 30 årligt til bådsfolkenes enker og 12 pr. år til mindreårige børn.



Instruktionsplade for enden af raketlinen, Bornholms Museum, foto. Henning Bender



## HENNING BENDER

- Mag. art. i historie på Københavns Universitet, Historisk Institut (Saxo-instituttet) januar 1972
- Har været Stadsarkivar og leder af Det Danske Udvandrerarkiv. Var i to år direktør ved Center for Regional- og Turismeforskning, Bornholm
- I dag bestyrelsesmedlem i Historisk Samfund Bornholm og Snogebæk Borgerforening, Folkets Hus.

Henning Bender afholder foredrag og skriver om dansk oversøisk udvandring og om svensk indvandring til Danmark.  
www.henningbender.dk

Snogebæk set fra havnen o. 1910. Midt i billedet den endnu bevarede redningsstation, der nu rummer sommerbutikker. Både denne og de øvrige huse på billedet afløste de ældre, der blev skyllet bort af stormfloden 1872. Ukendt fotograf, foto i Snogebæk Byarkiv.



Bådehus og administrationsbygning for redningsvæsenet bygget 1873 – bådehuset som fuldstændig kopi af det tilsvarende fra 1852-1853. Fotograf Henning Bender, 2020.

## Redningsarbejdet blev således på godt og ondt en betydelig indtægtskilde for Snogebæk, men det kneb med rekrutteringen af redningsfolk efter to alvorlige drukningsulykker på 14 år.

En betydelig indtægt i en by, der ikke var vant til kontanter.

Hertil kom en større privat indsamling til de efterlevende, der i løbet af året nåede 1.593 rd, der blev ligeligt fordelt til de fem enker. 780 rd. fra København, 538 fra Bornholm (heraf 134 rd fra velgørenhedsforestillinger på Rønne teater) samt 272 fra Preussen. Redningsarbejdet blev således på godt og ondt en betydelig indtægtskilde for Snogebæk, men det kneb med rekrutteringen af redningsfolk efter to alvorlige drukningsulykker på 14 år.

### STATSLIG "BESTIKKELSE" AF SNOGEBÆK

For redningspersonalet var lønnen lav, men aktioner og regelmæssige øvelser mange og farlige.

Redningsarbejdet, der krævede tilstedeværelse i byen, kunne desuden ofte gå på tværs af erhvervsmæssige interesser, når der viste sig gunstige muligheder for fiskeriet eller andre pligtmæssige opgaver. Snogebæks redde søgte derfor ved flere lejligheder efter 1856 om fritagelse for værnepligt, da man "jo allerede på havet risikerede liv og lemmer for fædrelandet". Krigsministeriet afviste, redningsstationen måtte nøjes med en ordning, hvorefter kun en enkelt redder fra Snogebæk ad gangen, skulle møde til tjeneste på hovedvagten i Rønne.

### BREV TIL KONGEN

Andre grene af statsapparatet var dog parat til at hjælpe i en tid, hvor fiskerlejet følte sig glemt i forhold til de demokratiske reformer for sogne- og købstadskommuner i løbet af 1840'erne.

Nok havde Snogebæk fra gammel tid sin egen valgte

leder, men hørte fra 1841 kommunalt set til Povlsker sognekommune, hvor valg- og stemmeret til sognerådet var bestemt af jordbesiddelse. Jord var lige netop, hvad fiskerlejets beboere ikke havde. De boede tværtimod på kongens udmark og frygtede, at den strand hvor de trak deres både op, og det "hvirvelsand" de byggede deres huse på, som andre steder ville blive tilskødet rige gårdejere i sognet til gengæld for sandflugtsbekæmpelse. Snogebæks ledelse havde derfor allerede i april 1845 på egen hånd skrevet til kongen og hævdede, at Snogebæk i virkeligheden var en gammel købstad, der derfor besad købstadsjorde. Det grinede man lidt af i København, men ved oprettelsen af redningsstationen i Snogebæk forklarede ledelsen i fiskerlejet i et nyt brev til regeringen af 23. november 1852, at man ikke kunne drive en redningsstation uden fastboende fiskere med ejendomsret til havn og boliger. Denne gang fik formanden for fiskerleje og redningsstation, Niels Kruse, svar.

Snogebæk fik medhold i brev fra finansministeriet af 23. september 1853, blev han bedt om at sammenkalde alle fiskerlejets beboere og søge deres accept for en plan, der medførte, at Kronens jorder overførtes som arvelig ejendom til fiskerlejets beboere.

Beboerforsamlingen godkendte det og Snogebæk således etableret som et territorialt begreb, der følger samme grænser som den dag i dag. Til gengæld skulle Snogebæks beboere dels love, altid at understøtte redningstjenesten i fiskerlejet, dels sørge for aktivt at standse sandflugten i området med beplantning. Begge dele blev endeligt bekræftet med et egentligt kongebrev af 30. december 1861 med segl og det hele, der således er fiskerlejets dåbsattest som en administrativ enhed, der ikke rigtigt svarer til noget andet.

Dokumenterne fra og med 1845 opbevares derfor stadig i Snogebæks Byarkiv, da de hverken er kommunale eller statslige.

### DE DRUKNEDE

Alle, både de der druknede i 1842 og i 1856, samt mange druknede fiskere, søfolk og uidentificerede strandvaske blev begravet på kirkegården ved Povlsker kirke.

Uden andre spor end blækket i kirkebøgernes dødelister. Danske kirkegårde og således også Povlskers er ikke meget for at bevare fortiden, men bliver mere og mere flader med sløjfede gravsteder uden sten eller andre minder. Navnene for de der druknede den 29. marts og blev begravet den 7. april 1856 i Povlsker sogn gengives i stedet her i artiklens faktaboks.

## TRE GENERATIONER KRUSE FRA SNOGEBÆK – TO DRUKNEDE

- Fiskerlejet Snogebæk bestod midt i 1800-tallet af knapt hundrede huse og hytter der krøb tæt sammen nede ved havet. Over de flade klipper ved stranden blev åbne fiskerbåde trukket på land i læ af Salthammer Odde og Hammeren, en lille mole af sandsten.
- Her omkring landingsstedet boede fiskerfamilierne og fiskerlejets valgte formand, Hans Kruse (1786-1842). Han var talsmand udadtil og koordinerede lejets fællesopgaver, ikke mindst bjergningerne af strandede skibe.
- Lejets redningsbåd fra 1822, den eneste på Bornholm, opbevaredes i formandens private bådehus ved Hammeren og nåede at blive benyttet til mere end 50 redninger indtil den blev erstattet af en ny i 1854.
- Blandt disse aktioner også den uheldige 2. november 1842, hvor Hans Kruse og 4 andre familiefædre fra Snogebæk druknede i forsøget på at redde besætningen på "Die vier Geschwestern".
- Hans Kruse blev efterfulgt af sin brorsøn Niels Kruse (1811-1856), men også han druknede under en redningsaktion ved Snogebæk den 29. marts 1856 sammen med 4 andre familiefædre. Han erstattedes af sin ældste søn Andreas Peter Kruse (1834-1910).

## BEDRE BÅDE – MEN ALLIGEVEL EN TRAGEDIE

- Det statslige danske redningsvæsen, der blev oprettet i 1852, kunne i sine første 3 årsberetninger "prale" med forbløffende gode resultater. De mange nye redningsstationer der blev etablerede langs den jyske vestkyst og rundt om Bornholm, betød mere end en fordobling af reddede søfolk per år, mens ingen indtil videre var druknede. Det skyldtes, mente man, bedre organisation, dygtigere redningsfolk, samt mere moderne redningsbåde og raketter.
- For Bornholms vedkommende var der særligt mange, vellykkede redningsaktioner i Snogebæk, der var den eneste redningsstation på øen ikke alene havde raketudstyr, men også redningsbåd.
- Redningsbestyreren i Snogebæk frem til 1856, Niels Kruse og efterfølgeren, sønnen Andreas Peter Kruse resten af århundredet, rådede fra og med 1852-1853 over et fast hold af reddere og suppleanter, samt en helt ny redningsstation med bådehus, raketudstyr og nybygget redningsbåd.
- Særligt den synkefrie båd blev som den nye standardmodel for redningsbåde i såvel Danmark som Sverige fulgt med ganske særlig interesse af myndighederne.
- Mens forgængeren fra 1822 måtte nøjes med korkplader som opdriftsmiddel, havde den nye båd fra Bonnesens Værft på Christianshavn både korkfyldninger og luftfyldte kobberbeholdere, samt automatisk lænsning, hvis en styrtsøfyldte båden med vand.
- Men det utænkelige skete. I 1856 kæntrede hele to af de nye danske redningsbåde pga. uventede havstrømsforhold. Det kostede 10 reddere. 5 fra Snogebæk under redning 29. marts, siden yderligere 5 i Blokhus 29. december 1856 under en redningsøvelse.

## DE DRUKNEDE

Drukne redningsfolk fra Snogebæk 29. marts 1856

- Niels Kruse 1811-1856 (Hustru Ellen Kirstine Kofod + 6 børn)
- Johan Madsen 1809-1856 (Marie Kirstine Hansdatter og 2 børn)
- Andreas Peter Munch 1822-1856 (Laura Andrea Cecilia + 2 børn)
- Ferdinand Kofod 1824-1856 (Ane Elisabeth Harrild + 3 børn)
- Hans Peter Kofod 1829-1856 (Petrea Ipsen + 3 børn) (de to sidste brødre)
- Drukne tyske sømænd fra "Blücher" 29. marts 1856
- Clas Peter Theodor Schlicker, styrmand 1828-1856
- Johann Joachim Stretzow, matros 1831-1856
- Johann Christoff Adolph Mentzel, matros 1835-1856 (sidstnævntes lig ikke fundet på Bornholm)